

C.S. Lewis

Brieven uit de hel

Vertaling door
Arend Smilde

I

Beste Galsem,

Ik zie wat je mij schrijft over de begeleiding van je patiënt bij wat hij leest, en je zorgt er dus voor dat hij veel met zijn materialistische vriend omgaat. Maar is dit nu niet een tikkeltje naïef? Jij lijkt wel te denken dat hij met *argumentatie* uit de klauwen van de Vijand is te houden. Zo zou het misschien hebben gewerkt als hij een paar eeuwen eerder had geleefd: de mensen wisten in die tijd nog aardig goed wanneer iets wel of niet bewezen was, en als het bewezen was, dan geloofden ze het ook. Ze legden nog verband tussen denken en doen en waren bereid hun manier van leven te veranderen op grond van een redenering. Maar met behulp van de periodieke pers en dergelijke strijdmiddelen hebben wij die toestand grotendeels veranderd. Jij hebt nu met iemand te maken die van kindsbeen af gewend is zijn hoofd te vullen met wel tien onverenigbare opvattingen tegelijk. Een stelling of een theorie ziet hij niet in de eerste plaats als 'juist' of 'onjuist', maar als 'academisch' of 'praktisch', 'verouderd' of 'eigentijds', 'conformistisch' of 'grensverleggend'. Niet argumentatie maar *jargon* is jouw beste bondgenoot, als je hem uit de kerk wilt houden. Verknoei geen tijd en probeer hem niet langer te laten denken dat materialisme de waarheid is! Laat hem denken dat materialisme vitaal is, of grimmig, of dapper – dat het de filosofie van de toekomst is. Dat soort dingen vindt hij van belang.

Het probleem met argumentatie is dat het hele strijdtoneel daarmee naar vijandelijk terrein verschuift. Argumenten heeft de Vijand ook – terwijl Hij in de waarlijk praktische propagandamethoden die ik in gedachten heb al eeuwen veruit de mindere is gebleken van Onze Vader in de Diepte. Door de patiënt met argumenten te bestoken maak je de rede bij hem wakker; en is de rede eenmaal wakker, dan zijn de gevolgen onvoorspelbaar. Zelfs wanneer een bepaalde gedachtengang uiteindelijk in ons voordeel te draaien is, zal blijken dat de patiënt is gesterkt in een fatale gewoonte om over universele vragen na te denken en om zijn aandacht los te maken van de stroom van onmiddellijke indrukken. Wat jou te doen staat is zijn aandacht op die stroom te vestigen. Zorg dat hij die ‘het volle leven’ gaat noemen, en dat hij zich niet afvraagt wat hij met ‘vol’ bedoelt.

Bedenk dat hij niet zoals jij een zuiver geestelijk wezen is. Doordat jij nooit een mens bent geweest (de Vijand heeft op dit punt een ontzaglijke voorsprong!) besef jij niet hoezeer ze geknecht zijn door de druk van het gewone. Ik heb eens een patiënt gehad, een degelijke atheïst, die vaak ging studeren in het British Museum. Op een dag zag ik, terwijl hij daar zat te lezen, een gedachtengang bij hem de verkeerde kant op gaan. De Vijand was natuurlijk meteen present. Voordat ik goed wist wat er gebeurde zag ik twintig jaar werk door mijn vingers beginnen te glippen. Als ik toen mijn kop verloren had en een poging tot rationele verdediging had gedaan, zou dat mijn ondergang zijn geweest. Maar zo dom was ik niet. Ik deed ogenblikkelijk een aanval in het gebied dat ik bij deze man het best onder controle had: ik gaf aan dat het ongeveer tijd voor de lunch was. Waarschijnlijk (je weet toch dat het nooit *precies* te horen is wat Hij tegen ze zegt?) heeft de Vijand daartegen ingebracht dat er nu iets belangrijkers aan de orde was dan lunchen. Ik denk tenminste dat Hij het over

die boeg gooide, want ik zei: 'Jazeker, veel belangrijker, en eigenlijk veel te belangrijk voor het laatste stukje van de ochtend', en toen veerde de patiënt daar duidelijk van op; tegen de tijd dat ik voortging met 'Houd het liever voor na de lunch, als je er fris tegenaan kijkt', was hij al bijna bij de deur. Toen hij buiten stond was de slag gewonnen. Ik wees hem op een jongen die de middagkrant liep te verkopen, en op een langsrijdende bus 73, en hij stond nog niet op straat of ik had hem al tot de onwrikbare overtuiging gebracht dat een mens in eenzaamheid tussen de boeken wel allerlei rare ideeën in zijn hoofd kan halen maar dat een gezonde portie van 'het volle leven' (waar hij dan de bus en die krantenjongen mee bedoelt) genoeg was om hem te laten zien dat 'dat soort dingen' gewoon niet waar kan zijn. Hij begreep wel dat hij bijna overstag was gegaan, en sprak in later jaren graag over 'non-verbale realiteitsintuïties als ultieme waarborg tegen losgeslagen logica'. Hij is nu veilig in het huis van Onze Vader.

Begin je het een beetje te snappen? Dankzij ontwikkelingen die wij eeuwen geleden in gang hebben gezet is het voor hen vrijwel onmogelijk in iets onbekends te geloven zolang zij iets bekends voor ogen hebben. Blijf bij hem hameren op de *gewoonheid* der dingen. En gebruik vooral geen wetenschap (ik bedoel de echte wetenschappen) als verdediging tegen het christelijk geloof. Dat is voor hem een rechtstreekse stimulans om na te denken over niet-tastbare en niet-zichtbare werkelijkheid. Er zijn onder de moderne natuurwetenschappers tragische gevallen aan te wijzen. Als hij beslist iets wetenschappelijks wil, laat het dan economie of sociologie zijn; laat hem niet loskomen van dat onbetaalbare 'volle leven'. Maar bezorg hem liever, in plaats van alle wetenschap, een groots denkbeeld dat hij alles al weet en dat alles wat hij toevallig gehoord of gelezen heeft 'uit recent onderzoek geble-

C.S. LEWIS

ken' is. Bedenk steeds dat jij er bent voor het zand in zijn ogen.
Wie een jonge duivel als jou hoort praten zou soms denken dat
wij hun *onderwijzers* zijn!

Je toegenegen oom Schroeflik

II

Beste Galsem,

Ik ben zeer ontstemd over het bericht dat jouw patiënt christen is geworden. Koester geen hoop dat de gebruikelijke strafmaatregelen zullen uitblijven; in je beste momenten zul jij dat vast niet eens willen ook. Intussen moeten wij van de situatie maken wat ervan te maken is. Er is geen reden tot wanhoop. Honderden van zulke volwassen bekeerlingen zijn na een kort verblijf in het Vijandelijke kamp teruggewonnen en nu bij ons. Alle *gewoontes* van de patiënt, zowel mentaal als fysiek, zijn nog in ons voordeel.

Een van onze grote bondgenoten is op dit ogenblik de Kerk zelf. Begrijp me niet verkeerd. Ik bedoel niet de Kerk zoals wij haar zien, verbreid door alle tijd en ruimte en geworteld in de eeuwigheid, schrikwekkend als een leger met vaandels. Dat is, moet ik zeggen, een schouwspel waar zelfs de vermetelste duivel onrustig van wordt. Maar gelukkig zien mensen daar helemaal niets van. Jouw patiënt ziet niet meer dan het half voltooide stuk nep-gotiek op het nieuwbouwtterrein. Als hij naar binnen gaat, dan ziet hij daar de groenteboer die met een vroom gezicht op hem af komt om hem een glimmend boekje aan te bieden met daarin een liturgie waar ze geen van beiden iets van snappen, en een voddig boekje met een heleboel verbasterde religieuze liedteksten, meestal van gering allooi en in een zeer kleine drukletter. Als hij op zijn plaats zit en om zich heen kijkt, ziet hij juist alle

buurtgenoten die hij tot die tijd heeft vermeden. Uit die buurtgenoten moet je alles halen wat erin zit. Laat zijn gedachten heen en weer flitsen tussen uitdrukkingen als 'het lichaam van Christus' en de gezichten die hij in de kerkbank om zich heen ziet. Het doet natuurlijk heel weinig ter zake wat voor mensen daar feitelijk zitten. Voor mijn part zit er een van de grote strijders uit het kamp van de Vijand. Dat geeft niets. Jouw patiënt is, dankzij Onze Vader in de Diepte, een domoor. Er hoeft maar één van die burens vals te zingen, of kraakschoenen te hebben, of een dubbele kin, of gekke kleren, en de patiënt neemt zonder meer aan dat dan ook hun geloof wel belachelijk zal zijn. Want bedenk dat hij in het huidige stadium een geestelijke voorstelling meent te hebben van wat 'christenen' zijn terwijl het in feite vooral een schilderachtige voorstelling is. Zijn gedachten zijn vol toga's en sandalen en harnessen en blote benen, en het feit dat de mensen in de kerk moderne kleding dragen vormt voor hem al een heuse moeilijkheid – zij het natuurlijk geen bewuste. Laat dit nooit aan het licht komen: laat hem zich nooit afvragen hoe hij gedacht had dat zij eruit zouden zien. Houd al zijn denken nu nog in het vage, en je zult je tot in alle eeuwigheid kunnen amuseren met het heel speciale soort helderheid dat de Hel te bieden heeft.

Werk dus hard aan de teleurstelling of anticlimax die de patiënt tijdens zijn eerste weken als kerkganger zeker tegemoet gaat. De Vijand laat bij de aanvang van ieder nieuw menselijk streven deze teleurstelling optreden. Bijvoorbeeld wanneer een jongen die als kind met rode oortjes de *Griekse mythen en sagen* las opeens echt Grieks moet gaan leren. Of wanneer twee geliefden zijn getrouwd en dan moeten leren samenleven. Op ieder levensgebied markeert deze anticlimax de overgang van wensdroom naar aanpakken. De Vijand neemt dit risico vanuit een merkwaardig be-

denksel dat al dit weerzinwekkend mensengespuis zodanig te veranderen zou zijn dat ze Hem, zoals Hij het noemt, ‘in vrijheid’ liefhebben en dienen. Hij doet het om er zijn ‘kinderen’ van te maken – zo noemt Hij het, met de ingekankerde gretigheid waarmee Hij alles in de geestelijke wereld omlaag trekt door te-gennatuurlijke bindingen aan die tweepotige dieren. Omdat Hij ze vrij wenst te maken, wil Hij ze niet gewoon via impuls en gewoonte tot een doel brengen dat Hij stelt; Hij laat het hun ‘zelf doen’. En daar ligt onze kans. Maar pas op: daar ligt ook het gevaar. Als ze de eerste dorre tijd doorstaan, zullen ze daarna veel minder op emoties leunen en dus veel moeilijker te verlokken zijn.

Ik ben er tot nu toe van uitgegaan dat het kerkvolk om hem heen geen *redelijke* reden tot teleurstelling geeft. Maar is dat wel het geval – als de patiënt weet dat de vrouw met die krankzinnige hoed verslaafd is aan bridgen, of dat de man met die kraakschoenen een vrek en een uitzuiger is – dan heb jij het des te gemakkelijker. Wat je dan alleen nog maar hoeft te doen is voorkomen dat hij zich afvraagt: ‘Als ik, zoals ik ben, de gedachte kan koesteren dat ik in zekere zin een christen ben, waarom zou dat andere kwaad van deze andere mensen dan een bewijs zijn dat hun geloof puur schijnheiligheid en traditie is?’ Nu zul jij denken dat een zo voor de hand liggende gedachte zelfs bij een mens niet te voorkomen is. Mis, Galsem, je hebt het mis! Spring verstandig met hem om en deze gedachte zal nooit bij hem opkomen. Hij zit nog veel te kort bij de Vijand om nu al echte nederigheid te kennen. Wat hij over zijn eigen zondigheid zegt, ook op zijn knieën, is allemaal napraterij. Ten diepste meent hij nog steeds dat zijn balans in het grootboek van de Vijand wel heel gunstig moet zijn nu hij zo goed is geweest zich te willen bekeren, en dat hij zich al heel nederig be-

C.S. LEWIS

toont door samen met de bekrompen doorsneemensen uit zijn omgeving in de kerk te zitten. Houd hem in deze toestand zolang je kunt.

Je toegenegen oom Schroeflik